

Εἰς τὸ Topkapu Serai , τοῦ ὁποίου
 τὸ ἀρχαιότατον μέρος ἀνατρέχει εἰς τὸν
 Πορθητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Sultan
 Mehmed II Fatih , ἐσουλάττοντο δύο
 σπουδαῖα ἔγγραφα ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς Haz-
 ne 1835 καὶ Saray 16/1141, τὰ ὁποῖα
 ἀφορῶσιν τὰ ἰδρύματα, εἰς τὴν νέαν κα-
 τακτηθεῖσαν, τὴν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους προοριζομένην πόλιν. Οὐ-
 δὲν ἐκ αὐτῶν τῶν δύο ἔγγράφων εἶνε τὸ πρωτότυπον, ~~εἶνε~~ καὶ τὰ δύο εἶναι
 ἐπίσημα ἀντίγραφα αὐτῶν, ὥστε αὐτὰ ἔκτός τῶν ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς λαθῶν
 ἀποβίδουν ἐπακριβῶς τὸ πρωτότυπον κείμενον. Δυστυχῶς ἡ εἰς τὸ τέλος
 ὑποτιθεμένη χρονολογία καὶ ὑπογραφή δὲν ἀντεγράφησαν. Ἀμφότερα τὰ
 ἔγγραφα εἶνε ὁλοκλήρως συντεταγμένα εἰς τὴν ἀραβικὴν.

+ Πάνιδο
 + Ραχίφ
 + 40 σελίδων
 + ἐκτύπησις
 τῶν βιβλίων

Zwei Stiftungsurkunden
 der Sultans Mehmed II Fatih

 von Tahsin Uz: Direktor Museum
 Topkapu Seray
 Herausgegeben Engeleitet
 Istanbuler Mitteilungen
 Herausgegeben v. der Abteilung
 Istanbul des Archäologischen
 Institutes des Deutschen
 Reiches. Heft 1935, 4

Πάνιδο καὶ Ζεφειδου Παναγιώτης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

I. Τὸ ἔν ἔγγραφον Hazne 1835 (το κείμενον εἰς τὰς σελ. I-I5) εἶνε
 γραμμένον ἐν ῥόλοις μήκους 7,20 μ. καὶ πλάτους 37 ἐκ.μ. συγκεκολλημένον καὶ κλειμένον ἀπὸ ἑνα πράσινον
 ὕφασμα συναρμοσμένας, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐπιτεθει εἰς τὰ περιθώρια τῶν
 σελίδων, οὕτω αἱ σελίδες τοῦ κειμένου εἶνε στριφωμένες ἀπὸ δύο στε-
 νὰ κατὰ μήκος ραμμένα περιθώρια. Ἐκτός αὐτῶν κατὰ μήκος τοῦ ὅλου ρό-
 λου δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐκτείνονται δύο λεπταὶ γραμμαί, αἱ ὁποῖαι
 πλαισιώνουσιν τὸ γραμμένο μέρος, πλάτους 20 ἐκ.μ.. Τὸ ἔγγραφον εἶνε
 ὡραῖο δείγμα τῶν ἔγγράφων τῆς ὀθωμανικῆς καγκελαρίας κατὰ τοὺς πρώ-
 τούς χρόνους. 41,5 ἐκ.μ. κάτωθεν τοῦ ἄνω περιθωρίου εὐρίσκεται ἡ ἐ-
 πιγραφή, τὸ ἄκρον ἄκρον τῶν καλλιγράφων, ἐπεξεργασμένη με ὑπερβο-
 λικῶς ὡραῖα χρώματα (γαλάζιο βάθος, ἀπὸ ἐπάνω χρυσοῦ καὶ κόκκινο, ἐ-
 πίσης λίγο λευκό) τῆς ὁποίας ὁ τύπος μέ χρυσοῦ εἶνε γραμμένο. Ἀκο-
 λουθεῖ ὁ ἀπὸ χρυσοῦ τραβηγμένος Tugra τοῦ Σουλτάνου Mehmed II τοπο-
 θετημένος εἰς τὸ ἀριστερόν περιθώριον - ὡς ἐπικύρωσις τῆς ὀρθῆς ἀν-
 τιγραφῆς ἀπὸ τὸν Kadiasker (Alâeddin) Alf b. Yûsuf al-Fenârî (st. 903)
 ὁ ὁποῖος ἐπὶ Mehmed II ἐπὶ δέκα ἔτη κατεῖχε αὐτότὸ ὑπόβρυγμα (βλ.

Tasköprüzâde-meedi, S. 200). Δυστυχώς ὁ χρόνος τοῦ ὑπογράφματος του ὡς Kadıasker δέν ἔχει ἐπακριβῶς προσδιορισθῆ, καί οὕτω δέν ἐξάγεται ἀσφαλῆς χρονολογία διὰ τὴν ἀντιγραφήν, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς οἰκόμεν ^{μγ}
Fatih ἄκομη θά ἔγινε. Τό ὄνομα τοῦ Σουλτάνου φαίνεται - ἐκτός ἀπό τόν Tugra - μέ λεπτομερῆ τιτλολογίαν εἰς τὰς Σ. 3, σ. 9 - 2.4 σ. I. Ἀκριβέστερον χρονολογικόν προσδιορισμόν ἐπιτρέπει ἡ ὀνομασία τοῦ Μ. Βεζύρου Μαχμούτ πασᾶ (Σ. 14 σ. 6), ἡ ὁποία τὴν χρονολογικὴν δυνατότητα περιορίζει εἰς τὰ ἔτη τῆς διπλῆς του ὑπουργίας, ἤτοι 1453-1467 καί 1472-1473. Πρόκειται εἰς αὐτό τό ἰδρυτικόν ἔγγραφον (Vakfiye) διὰ τὰ ξένα πανδοχεῖα (imaret) διὰ τοὺς Ulema καί Berwische (imâret li'l-sâdirin va'l-vâridin min ehli'l'ulamâ va'l-agnîâ va'l-fukarâ va'l-mesâkin) τὰ ὁποῖα ὁ Σουλτάνος ἐτακτοποίησε εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἐκκλησία (I) καί, ὡς εἰς τὸν Δεσπότην ἀνήκουσαν" καί εἰς τὴν εἰς αὐτὴν παρακειμένην οἰκίαν (Σ. 5, σ. 7). Πρὸς συντήρησιν τοῦ ἰδρύματος ὑπῆρχε σειρά ἀπὸ ἀπαριθμημένα χωρία ἐπακριβῶς μετὰ τὰς εἰρησίων καί ὅ,τι εἰς πῦτά ἀνήκειν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί Kırk-kılıse (Σαράντα Ἐκκλησιῶν), τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Πάνιδος (Banados) - εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ νοτίως τῆς Ραιδεστοῦ - (Σ. 5* σ. 10, Σ. 11* Σ. 1-31) καί ~~μία γραμμὴ ἀπὸ~~ ^{ἡ εἰς} ^{ἀνακάλυψις} εἰς Κωνσταντινουπόλιν καί Γαλατᾶ ὀρίζει (Σ. 11* σ. 1). Ἀνώτερος ἐπιμελητῆς τοῦ ἰδρύματος (mütevelli) καί τῆς περιουσίας του εἶνε μόνον ὁ Σουλτάνος καί μετ' αὐτόν ὁ ἐκάστοτε διάδοχος. Ἀκολουθοῦν τὰ διατάγματα ὅσον ἀφορᾶ τό προσωπικόν διὰ τὴν διεύθυνσιν καί ἐπιστάσιαν τοῦ ἰδρύματος καί τῆς ἰδιοκτησίας του, ἐπίσης τὰς ἀπολαβὰς τοῦ προσωπικοῦ καί τὴν διατήρησιν τοῦ ἰδρύματος. Εἰς τό τέλος παρατίθενται οἱ συνήθειαι τύποι.

II. Τό ἕτερον ἔγγραφον Seray 16/1141 (τυπωμένον εἰς τὰς Σ. 1-149) εἶνε τό ἰδρυτικόν ἔγγραφον Vaqfiye διὰ πλήρες σύμπλεγμα ἰδρυμάτων καί δι' αὐτό ὀγκῶδες, τό ὁποῖον πράγματι εἰς τό πρωτότυπον εἶ-

(I) εἶτε: Akanalısos (τό η δύναται προσέτι t ἡ th νά γραφῆ).

χε τήν μορφήν βιβλίου, ὅπως καί τό ἀντίγραφον, τό ὁποῖον μεταξὺ ἡμῶν φυλάττεται. Αὐτό τό βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπό 75 φύλλα γυαλι-
στεροῦ χάρτου σχήματος 22X36 ἐκ.μ. μέ χρυσό περίβλημα μέ 12,5X26/5
ἐκ.μ. Ἡ ἀρίθμισις τῶν φύλλων εἶνε κατά μέγα μέρος ξεθωριασμένη
Τό κείμενον ἀρχίζει ἀπό τό φ. IV (Σ.2) μέ χρυσόν περίβλημα περίξ
μία χρυσῆ παρυσή ἀκολουθουμένη ἀπό πικρά ξεχωριστό τύπο ζωγραφικῆς
(Basma-Formel) εἰς τό ἀραῖον δερμάτινον περικάλυμμα (τυπωμένον
εἰς τήν Σελ. I) εἶνε δελτίον μεταγενεστέρας χρονολογίας, τό ὁποῖ-
ον φέρει τήν σημείωσιν : "Ἀντίγραφον τοῦ Vakkfiye τοῦ ἀποθανόντος
Σουλτάνου Μεχμέτ Χάν".

Τό ἀντίγραφον ἔχει γίνει ἀπό τό πρωτότυπον τοῦ ἰδρυτικοῦ ἐγ-
γράφου τοῦ μακαρίου Σουλτάνου Μεχμέτ Β. Μουράτ Χάν, ὅπως καθαρά
δεικνύει ἡ ἐκ τοῦ κειμένου διά μιᾶς ὀριζοντίας γραμμῆς ἀποχωρι-
σμένη τελευταία σημείωσις, τοῦ ὁποῖου παρατίθεται ὁ ἀπό χρυσό
τραβηγμένος Τούγρα, εἰς τό ἄριστον περιθώριον, κάθετος τοῦ κει-
μένου, εἰς τό κάτω ἡμισυ τοῦ ἀκρίβου τοῦ ἀντιγράφου εἶνε ἡ σημεί-
ωσις ἡ ὁποία ξεδιαλύνει ὅτι ἡ μεταγραφή (ἀπό τό πρωτότυπον) εἶνε
εἰς τās B.Zi'lka'da d.J.901, ἢ εἰς 19 Ἰουλίου 1496 (Σ.149). Οὕτω
τό ἀντίγραφον δι' αὐτῆς τῆς σημείωσις εἶνε ἀκριβῶς χρονολογημένον.
Διά τό πρωτότυπον ἀφήνει νά υποθέσωμεν ὅτι θά εἶνε εἰς τά τελευ-
ταῖα χρόνια τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ II. (1481). "τό νέον μεγάλο τζα-
μί" τοῦ κατακτητοῦ (Φατίχ-Τζαμί), τό ὁποῖον ἐν αὐτῷ παίζει κάποι-
ον ρόλον, ἀνηγέρθη κατά τά ἔτη 1465-1470) τά τείχη τοῦ νέου Σεράϊ,
τά ὁποῖα ἐπίσης μνημονεύονται, ἦσαν τελειωμένα τῷ 1472. Δέν εἶνε
λοιπόν πολύ ἀπεμακρυσμένον τοῦ χρόνου ὅτε ὁ ἀντιγραφεύς τήν ἀντι-
γραφήν του ἀπέσπασε, ὀλίγον πρό τῆς ἄνω χρονολογίας. Ὅτι ἡ ἀντι-
γραφή εἶνε πραγματικῶς εἰς τούς χρόνους τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτ,
ἐξάγεται ἐπίσης ἀπό τόν παρατιθέμενον, ὁμοίως ἀπό χρυσόν τραβηγμέ-
νον Τούγραν (Σ.4) εἰς τό κείμενον, ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει τό κύριον μέ-
ρος μετά τήν πρός θεόν δόξαν καί τοῦ προφήτου του, ὅπως ἡ ἀπονομή
τοῦ πρωτοτύπου εἰς τόν Μεχμέτ II, διά τήν ὀνομασίαν του ὡς ἰδρυτοῦ

ἀσφαλίζεται (Σ.8) καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ τῶν σελίδων παρατιθεμένην τιτλο-
λογίαν. (Σ.5-8)

Ἡ χορήγησις ἀφορᾷ 1) τὴν Ἁγίαν Σοφίαν 2) Zeyrek Cāmi·1
(Παντοκράτωρ) 3) τὸ Τζαμί στό Γαλατᾶ (Ἁράπ Τζαμί), εἰς τὸ ὁποῖον
ἡ ἐκκλησία Mese Domenikos μετεβλήθη 4) τὴν εἰς Τζαμί μεταβληθεῖσαν
ἐκκλησίαν, εἰς Σηλυβρίαν (Σ.12), 5) τὴν ἐκκλησίαν (Παντεπόπτης) τὴν
μεταβληθεῖσαν εἰς Τζαμί, 6) τὰ ξένα πανδοχεῖα (1 ^{Imāret} ^{διὰ τοῦς}
Ulema καὶ ^{Derwische} ^{μία} ^{νεωτέραν} ἐκκλησίαν, γνωστὴ ὡς ^{Kalenderhane}
(συνήθως - ὅμως βλ. καὶ Σελ. XIII ἴσως λανθασμένως - συνταυτίζεται
μέ τὴν Μαρίαν Διακόνισσαν) (Σελ.13), 7) τὸ καινούργιο Τζαμί "θα-
τίχ-Τζαμί" καὶ τὰ εἰς αὐτὸ ἀνήκοντα, 8) Μεδρεσέν, 9) Βιβλιοθήκην
(Σ.14), 10) Γηροκομεῖον (^{Dār es-sifā} καὶ II) ^{Imaret} ^{τελευταίως}
12) ἓνα Τζαμί εἰς τὸ "νέον κάστρον" (ἦτοι εἰς τὸ Τόπκαποῦ Ζεράϊ
κεῖμενον, τὸ ὁποῖον πρότινος μεταβλήθη εἰς βιβλιοθήκην), εἰς τὸ
ὁποῖον εἰς τὴν κατὰ Παρασκευὴν γεννηθεῖσαν ἀκολουθίαν ἐπιτρέπεται
ἡ εἴσοδος εἰς πάντα (Σ.15).
Ταῦτα διὰ τὴν ἱστορικὴν τοπογραφίαν εὐρίσκονται πολυτι-
μώταται μαρτυρίαι εἰς μέγαν ὄρισμόν εἰς τὸ ἀκολουθοῦν τιμῆμα, εἰς
τὸ ὁποῖον ἀπαριθμεῖται, τί ἐκληροδοτήθη εἰς αὐτὰ τὰ ἱδρύματα πρὸς
ἐπικαρπίαν: οὕτω ὅλη ἡ Σηλυβρία (Σ.17 ^{Tekfur daji} κατόπιν μία γραμ-
μὴ χωρὶά καὶ λιβαδία (Σ.18-20), ὅλα εἰς τὴν περιοχὴν Tekfur daji
Kirkkilise (Ζαρόντα ἐκκλησιῶν) Βιζύης, καὶ Τσοόβλου κείμενα· εἰς
τὴν πρώτην θέσιν ἴσταται κάλιν, ὅπως εἰς τὸν ἄλλον Vaqfiye ἡ Πά-
νιδος (Banados) ἐπίσης καὶ τὰ ἐκεῖ ἀπαριθμισμένα ὀνόματα τόπων
καὶ λιβαδιῶν ἀλλέως ἐπαναλαμβανόμενα, ἔχουν ὅμως καὶ μερικὰ ὀνό-
ματα προστεθεῖ.

Παρατηρητέον ὅτι ἐδῶ ἐκτός τῶν ἄνωθεν 12 ὀνομασθέντων ἱδρυ-
μάτων, παραχωρεῖται πρὸς κάρπωσιν τὸ μνημονευθὲν vakvermōgen, ἀ-
κόμη ἐν σχολεῖον, εἰς τὴν Δυτικὴν κύλην τῆς Ἁγίας Σοφίας (Σ.132)
καὶ προστίθεται τὸ Τζαμί vefāzāde (Σ.135), διὰ τὸ τελευταῖον ὡς
καὶ τὸ δι' αὐτὸ ἱδρυθὲν λουτρόν (χαμάμι) ἐτοποθετήθη ἰσοβίως ὡς
Mātevelli ὁ Scheich Vefāzāde (st. 896 μεγάρας).

Τό ἀνωτέρω διάταγμα ἐγγυᾶται εἰς τόν ἰδρυτήν καί τοὺς ἀπογόνους του ὡς *Mantevelli* τοῦ ὄλου συμπλέγματος τοῦ ἰδρύματος μετὰ τὴν ἐκλειψιν τοῦ οἴκου Ὀσμάν, εἰς τόν ἐκάστοτε ἀρχηγόν (Σ.Ι42) Ἴακολουθοῦν διαταγαί σχετικαί μετὰ τὴν λογιστικὴν καί τόν ἔλεγχον τῆς διοικήσεως, π.χ. νά συγκεντρώνωνται κάθε ἕξ μῆνας εἰς τό φετίχ Τζαμί, ὁ κληρικός, ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν, καί οἱ ἄλλοτε διορισθέντες ὡς διευθυνταί τοῦ ἰδρύματος, νά ἀναγινώσκωσι ὁμοῦ ὄλοι τό ἔγγραφο καί νά ἐξακριβώνουν τὴν προσήλωσιν εἰς τὰς διαταγάς αὐτοῦ. Ἴακολουθοῦν οἱ λοιποὶ τύποι μέχρι τῆς ἀποσπασθείσης χρονολογίας.

. . .

Ἐκ τῶν δύο ἐδῶ ἀναφερομένων ἐγγράφων, τό δεύτερον ἀναμφιβόλως εἶνε τό σπουδαιότερον. ^{05a} ~~Αὐτὸ~~ πρῶτον ἐν σχέσει μετὰ αὐτό εἶνε ὡς περίληψις.

Ἡ σημασία ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων, ὡς ἱστορικά δείγματα ἐποχῆς, ἀπὸ τῆς οὐρανίας μόνου ἐπιστημονικῆς ἐγγράφου, δὲν ἔχει ἀνάγκη μετὰ τὰ λεχθέντα εὐρυτέρας ἀποσημείωσης, ἐκτός τούτου, αὐτὰ καρίστανται ὡς σπουδαῖαι πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, θά δυνηθῆ τις ἐπιστημονικῶς ἱστορικῶς ἀπὸ διαφόρους κατευθύνσεις ν' ἀξιοποιήσῃ. Οὐχί τελευταίως, παρουσιάζουν αὐτὰ σπουδαίαν πρῶτην ὕλην διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῶν μααμεθανικῶν ἰδρυμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν κοινωνικὴν καί οἰκονομικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἰσλαμικοῦ κράτους ἔπαιξαν σπουδαῖον ρόλον.

Ἀπὸ καιροῦ κάτοχος τῶν ἐγγράφων, ὑπέδειξα αὐτὰ εἰς τόν κύριον Paul Wittek τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῆς ἐξερευνήσεως τῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κ. Wittek ταχέως ἐπέισθη περὶ τῆς σπουδαιότητος ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων καί μετὰ ἐκάλεσε νά δημοσιεύσω αὐτὰ μετὰ τὴν σειράν των εἰς Facsimile-Druck. Ἐδέχθην μετὰ χαρᾶς αὐτὴν τὴν πρόσκλησιν. Δυστυχῶς ὁ σκο-

πρός τοῦ κ. Wittek δηλαδή νά προσφέρῃ σχολιασμένην μετάφρασιν καί πίνακα, τό ὁποῖον ἐσήμαινεν ἐπίπονον ἐργασίαν, διὰ τήν συνέχισιν ἀπό τήν Κωνσταντινούπολιν διαμφοισθητεῖται, καί ἤτο ἐπίσης τῆς γνώ- μης, ὅτι τά ἔγγραφα πρὸς τό παρόν μόνον δι' ἀνατυπώσεως θά ἐγίνον- το προσιτά γρήγορα εἰς τήν γενικήν σκουδὴν, μάλιστα οὕτως ἢ ἄλλως πραγματική ἐξάντλησις παρομοίων μόνον διὰ συρροῆς καί συμπράξεως διαφόρων εἰδικότητων δυνατόν εἶνε. Αὕτῃ ἡ σκουδὴ ἐδῶ μόνον ἀπό δι- αφόρους πλευράς δύναται νά ἐξετασθῇ. Ὡς πρώτη διαφώτισις πρέπει νά χρησιμεύσῃ ἡ προπαρασσομένη εἰσαγωγή, διὰ τῆς ὁποίας τήν σύνταξιν φιλικῶς μέ εἶχε βοηθήσῃ ὁ κ. Wittek, ὅστις ἀφωσιώθη μέ τά ἔγγραφα αὐτά ἐλθόν ἤδη εἰς τά καθέκαστα. Ἐλπίζω ὅτι ἀμφοτέρα, τά ὁποῖα ἀκολουθοῦν τήν συνέχειαν τῆς παρούσης ἐκδόσεως, θά δώσουν μίαν θε- μελιώδη σκουδὴν. Εἶνε λοιπόν αὐτῶν, ἀναμνήσει τῆς ἱστορικῆς των ἀ- ξίας, εὐγλωττα δείγματα τῆς θελήσεως, τῆς πνευματικῆς καλλιιεργείας τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος, τοῦ πνευματικοῦ ταλάντου τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τήν πόλιν αὐτήν, ἣ ὁποία ἦδη πολὺ πρὸ τοῦ Περσικοῦ, ἀπό τό ὕψος κατέπεσε, εὐρωστα καί μεγαλοφάνταστα - ὅλα τά στοιχεῖα τοῦ πληθυσμοῦ, ὑποφέροντα ἢ ἀπελοῦμενα - ὀλίγαχρόνια ἤδη μετά τήν κα- ταστροφὴν εἰς μίαν νέαν ἀνθησιν ὠδηγήθησαν.
